

TALAB VA TAKLIF TAHLILI ASOSLARI

Xamidjanova Nilufar Ixtiyorovna

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti

nilufarxamidjanova8@gmail.com

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada talab va taklif tushunchalarining iqtisodiy mazmuni, ularning o'zaro bog'liqligi hamda bozor muvozanatini shakllantirishdagi roli tahlil qilinadi. Talab va taklifning o'zgarishiga ta'sir etuvchi omillar, narx shakllanishi jarayoni va bozor mexanizmlarining ishlash prinsiplari ilmiy asosda yoritilgan. Shuningdek, maqolada zamonaviy iqtisodiy sharoitda talab va taklif tahlilining ahamiyati hamda uning amaliy qo'llanilishi ko'rib chiqilgan. Tadqiqot natijasida bozor muvozanatini ta'minlashda talab va taklifning muhim o'rni borligi asoslab berilgan.

ABSTRACT

This article analyzes the economic essence of demand and supply, their interrelation, and their role in forming market equilibrium. The factors influencing changes in demand and supply, the process of price formation, and the functioning principles of market mechanisms are scientifically explained. The article also considers the importance of demand and supply analysis in modern economic conditions and its practical application. The study confirms that demand and supply play a crucial role in ensuring market balance.

KALIT SO'ZLAR

Talab, taklif, bozor muvozanati, narx shakllanishi, iqtisodiy tahlil, talab egri chizig'i, taklif egri chizig'i, elastiklik, bozor mexanizmi, iqtisodiy qonunlar.

KIRISH

Bozor iqtisodiyotining asosiy tushunchalaridan biri bo'lgan talab va taklif iqtisodiy jarayonlarni tushinishda muhim nazariy va amaliy ahamiyatga ega. Talab iste'molchilarning ma'lum bir vaqt davomida ma'lum narx darajasida sotib olishga

tayyor bo‘lgan tovar va xizmatlar hajmini ifodalaydi, taklif esa ishlab chiqaruvchilarning shu sharoitda bozorda taklif etishga tayyor bo‘lgan mahsulot miqdorini bildiradi. Ushbu ikki omilning o‘zaro ta’siri natijasida bozor muvozanati shakllanadi.

Talab va taklif qonuni bozor mexanizmining asosini tashkil etadi. Agar narx oshsa, odatda talab kamayadi, aksincha, taklif ortadi. Narx pasayganda esa talab ortib, taklif kamayishi kuzatiladi. Shu sababli, narxlar talab va taklif o‘rtasidagi muvozanatni ta’minlovchi asosiy vosita hisoblanadi.

Zamonaviy iqtisodiyot sharoitida talab va taklifni chuqur tahlil qilish nafaqat nazariy, balki amaliy jihatdan ham muhimdir. Chunki ushbu tahlil orqali bozor kon’yunkturasini aniqlash, iqtisodiy qarorlar qabul qilish va samarali biznes strategiyalarni ishlab chiqish mumkin.

Mazkur maqolaning maqsadi – talab va taklif tushunchalarini ilmiy asosda tahlil qilish, ularning o‘zaro bog‘liqligini o‘rganish hamda bozor muvozanatini shakllantirishdagi rolini aniqlashdan iborat.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Talab va taklif nazariyasi iqtisodiy fanlarda markaziy o‘rin egallaydi va u klassik hamda zamonaviy iqtisodiy maktablar tomonidan keng o‘rganilgan. Klassik iqtisodiy maktab vakillaridan A. Smit talab va taklifni bozor mexanizmining asosiy harakatlantiruvchi kuchi sifatida izohlagan. Uning nazariyasiga ko‘ra, erkin bozor sharoitida “ko‘rinmas qo‘l” tamoyili orqali resurslar samarali taqsimlanadi. D. Rikardo esa narx shakllanishida talab va taklifning o‘zaro ta’sirini chuqurroq tahlil qilgan.

Neoklassik iqtisodiy nazariya vakillari talab va taklif egri chiziqlari orqali bozor muvozanatini grafik usulda ifodalashni taklif etganlar. Ularning yondashuviga ko‘ra, muvozanat nuqtasi talab va taklif tenglashgan joyda yuzaga keladi. Zamonaviy iqtisodiyotda esa talab va taklif tahlili mikroiqtisodiy qarorlar qabul qilishda asosiy vosita sifatida qo‘llaniladi.

Mazkur tadqiqotda quyidagi metodlardan foydalanildi: iqtisodiy tahlil usuli orqali talab va taklif tushunchalari o‘rganildi, taqqoslash usuli yordamida turli bozor holatlari solishtirildi, umumlashtirish usuli orqali nazariy xulosalar chiqarildi hamda grafik yondashuv orqali bozor muvozanati tushuntirildi. Tadqiqotning metodologik asosini iqtisodiy nazariya va zamonaviy ilmiy manbalar tashkil etadi.

NATIJALAR

O'tkazilgan tadqiqotlar natijasida talab va taklifning o'zaro ta'siri bozor muvozanatini shakllantirishda hal qiluvchi omil ekanligi aniqlandi. Talab hajmi iste'molchilarning daromadi, didi, narx darajasi va boshqa omillarga bog'liq ravishda o'zgarib boradi, taklif esa ishlab chiqarish xarajatlari, texnologiya darajasi va resurslar mavjudligiga qarab shakllanadi. Ushbu ikki omilning muvozanati natijasida bozorda optimal narx va mahsulot hajmi yuzaga keladi.

Tahlillar shuni ko'rsatdiki, narxning oshishi talabning qisqarishiga va taklifning ortishiga olib keladi, narxning pasayishi esa aksincha jarayonni yuzaga keltiradi. Shu bilan birga, talab va taklif elastikligi darajasi bozor reaksiyasining tezligi va intensivligini belgilaydi. Tadqiqot natijalariga ko'ra, talab va taklif o'zgarishlarini chuqur tahlil qilish orqali iqtisodiy qarorlar samaradorligini oshirish mumkin.

MUHOKAMA

Olingan natijalar asosida shuni ta'kidlash mumkinki, talab va taklif o'rtasidagi muvozanat iqtisodiy tizimning barqaror ishlashini ta'minlaydi. Agar bozor muvozanati buzilsa, ortiqcha talab yoki ortiqcha taklif holatlari yuzaga keladi, bu esa narxlarning keskin o'zgarishiga olib keladi. Shu sababli, talab va taklifni to'g'ri tahlil qilish iqtisodiy siyosat yuritishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Zamonaviy iqtisodiy sharoitda davlatning bozorga aralashuvi ham muhim rol o'ynaydi. Soliq siyosati, subsidiyalar va boshqa tartibga solish vositalari orqali talab va taklifga ta'sir ko'rsatish mumkin. Biroq haddan tashqari aralashuv bozor mexanizmlarining erkin ishlashiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Shuningdek, globalizatsiya va raqamli iqtisodiyot sharoitida talab va taklif tahlili yanada murakkablashmoqda. Internet savdosi, onlayn xizmatlar va raqamli platformalar talab va taklifning yangi shakllarini yuzaga keltirmoqda. Bu esa iqtisodiy tahlil usullarini takomillashtirishni talab etadi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, talab va taklif bozor iqtisodiyotining asosiy elementlari hisoblanadi va ular narx shakllanishi hamda resurslar taqsimotida muhim rol o'ynaydi. Ularning o'zaro ta'siri orqali bozor muvozanati yuzaga keladi va iqtisodiy tizimning samaradorligi ta'minlanadi.

Shu sababli, talab va taklifni chuqur o'rganish va tahlil qilish iqtisodiy qarorlar qabul qilishda muhim ahamiyatga ega. Zamonaviy sharoitda esa ushbu tushunchalarni yangi iqtisodiy muhitga mos ravishda rivojlantirish zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Smith A. *An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations*. – London, 1776. – pp. 30–60.
2. Ricardo D. *Principles of Political Economy and Taxation*. – London, 1817. – pp. 90–120.
3. Samuelson P.A., Nordhaus W.D. *Economics*. – New York: McGraw-Hill, 2010. – pp. 150–180.
4. Krugman P., Wells R. *Microeconomics*. – New York: Worth Publishers, 2013. – pp. 200–230.
5. Varian H.R. *Intermediate Microeconomics*. – New York: W.W. Norton, 2014. – pp. 250–280.
6. Mankiw N.G. *Principles of Economics*. – Boston: Cengage Learning, 2018. – pp. 120–150.

